

¹Національний університет водного господарства та природокористування, м. Рівне

²ЗВО Відкритий міжнародний університет розвитку людини «Україна»

НАПРЯМИ УДОСКОНАЛЕННЯ УПРАВЛІННЯ РИЗИКАМИ ПРИ КРЕДИТУВАННІ ФІЗИЧНИХ ОСІБ

Матеріал присвячений процесу управління кредитними ризиками в банківській сфері. Зазначається, що цей процес включає неперервне вирішення завдань з одержання, опрацювання та подання достовірної адресної інформації для ухвалення управлінських рішень. На прикладі Ощадбанку вказується, що завданням є підтримання і розширення обсягів споживчого кредитування і кредитних карт, з урахуванням стратегії мінімізації кредитних ризиків. У контексті конкурентної боротьби на ринку, розглядається важливість розробки нових банківських послуг.

Ключові слова: банківські кредити; управління ризиками; кредитування фізичних осіб.

Актуальність теми. Управління ризиками при кредитуванні фізичних осіб є надзвичайно актуальною темою в сучасному фінансовому середовищі. Зростання конкуренції на ринку банківських послуг, постійні зміни у соціально-економічному середовищі, а також непередбачувані обставини, як-от економічні кризи чи пандемії, ставлять перед банками завдання ефективного управління ризиками.

Забезпечення надійності кредитного портфеля та мінімізація можливих фінансових втрат для банків є важливими завданнями. Управління ризиками при кредитуванні фізичних осіб включає в себе оцінку кредитоспроможності клієнтів, визначення й управління кредитними ризиками, аналіз структури та якості портфеля кредитів, а також розробку та впровадження ефективних стратегій моніторингу та управління ризиками в процесі кредитування.

Події, що стосуються глобальної економіки, можуть миттєво впливати на фінансову стабільність фізичних осіб та їхню спроможність виплати кредитів. Така нестабільність вимагає від банків розвинутих інструментів для передбачення та зменшення

можливих ризиків, щоб забезпечити сталий фінансовий розвиток клієнтів та банківської установи в цілому.

Отже, актуальність управління ризиками при кредитуванні фізичних осіб обумовлена необхідністю забезпечення стійкості банківської системи, захисту інтересів клієнтів та ефективного функціонування фінансового ринку в умовах постійних змін у світовій економіці.

Проблемі формування ефективної системи банківського ризик-менеджменту присвячено багато досліджень зарубіжних та вітчизняних науковців. Серед зарубіжних дослідників слід відмітити праці І. Ансоффа, С. Братанович, Х. Грюнінга, Г. Клейнера, Дж. Маршала, П. Роуза, Дж. Шортрида. Серед вітчизняних науковців слід відзначити наукові праці І. Аберніхіної, В. Бобиля, Г. Белоглазової, Т. Васильєвої, Ю. Вороніна, В. Гамзи, О. Заруцької, Т. Калініної, С. Козьменко, Л. Марценюк, Р. Павлова, І. Парасія-Вергуненка, Л. Примостки, О. Топоркової.

Метою дослідження є розробка заходів щодо вдосконалення управління кредитним ризиком за операціями банку з фізичними особами.

Викладення основного матеріалу. У межах даної статті проаналізовано якість ризикового менеджменту АТ «Ощадбанк». Для проведення оцінки якості системи управління ризиками в банку було використано бально-ваговий метод і метод експертних оцінок. Оцінку проведено в частині організаційно-інформаційного забезпечення системи управління кредитним ризиком, відсотковим і валютним ризиками, а також операційним ризиком і ризиком ліквідності.

Для проведення оцінки, проведено ранжування категорій вище названих ризиків за рівнем значущості для визначення інтегральної оцінки якості організаційно-інформаційного забезпечення системи управління ризиками АТ «Ощадбанк». Для реалізації цієї мети застосовувався метод експертних оцінок.

До складу експертної групи входило 25 співробітників АТ «Ощадбанк». Їм було запропоновано оцінити важливість п'яти видів ризику, які визначаються банком, і проранжувати їх.

У результаті, середнє значення отриманих даних дало змогу виявити значущість різних ризиків у загальній системі оцінки якості системи ризикового менеджменту (таблиця).

Таблиця
Рівень значущості ризиків при визначенні якості системи ризикового менеджменту АТ «Ощадбанк»

Категорія ризику	Вага, %
Кредитний	35
Ліквідність	20
Операційні	10
Процентні	15
Валютні	15
Усього	100

Як видно з наведених результатів, найбільшу вагу має кредитний ризик банку, що можна пояснити проблемами зниження якості кредитного портфеля, про які йшлося в попередньому розділі.

Зміст завдань, що розв'язуються на кожному з етапів процесу управління кредитними ризиками, по суті, з формального погляду, є безперервним розв'язанням задачі з одержання, опрацювання та подання достовірної адресної інформації для ухвалення відповідного управлінського рішення. Згідно з постулатами теорії ухвалення рішень, ухвалення управлінського рішення – це вибір альтернативи заради досягнення цілей організації, здійснюваний керівником у межах його посадових повноважень і компетенції [1]. А вибір альтернативи і передбачає врахування різних чинників, пов'язаних з особливостями розв'язуваних на кожному з етапів завдань, відповідного інформаційного забезпечення та організаційною структурою самого банку, що можна уявити у вигляді якоїсь єдиної системи, яка має у своєму складі як суб'єкт управління, так і об'єкт (кредитні ризики) з певною сукупністю елементів управління.

Вочевидь, що така система, яка дозволяє забезпечити реалізацію процесу управління банківськими кредитними ризиками, повинна мати у своєму складі відповідні підсистеми (елементи) управління.

Нижче наведено структурну схему системи управління кредитними ризиками (рисунок), яка розроблена з урахуванням сутності розв'язуваних нею завдань, а також на основі аналізу й узагальнення результатів відомих праць, що визначають зміст процесу управління кредитними ризиками, і яка включає у своєму складі:

- суб'єкт управління;
- підсистеми (інформаційну, кредитування, кредитного моніторингу);

– об'єкт управління.

Рисунок. Система управління кредитними ризиками

Ця система управління, як за своїм складом, так і за переліком і змістом завдань, що їх розв'язують відповідні підсистеми, має забезпечувати досягнення поставлених комерційним банком цілей у рамках кредитної політики, яку він проводить. При цьому ефективність її функціонування визначається тим, наскільки успішно система дає змогу це зробити стосовно заданих умов (вид кредитного продукту, кредитна і ризикова політика банку). З іншого боку, за їхніх змін, наприклад за розширення асортименту кредитних продуктів, система повинна мати потенційну можливість адекватного реагування на них. І в зв'язку з цим як підвищення ефективності функціонування системи управління кредитними ризиками, так і розширення її можливостей, можливе тільки при вдосконаленні самої системи.

Очевидно, що вдосконалення системи управління кредитними ризиками загалом, виходячи з принципу єдності, що лежить в основі її побудови, може бути забезпечено шляхом вдосконалення кожного з елементів, що входять до складу системи.

Об'єктом управління в розглядуваній системі є кредитні ризики. Стосовно них, у контексті вдосконалення об'єкта управління як одного з елементів системи слід розглядати розвиток нових форм кредитування відповідно до потреб ринку банківських послуг. Розвиток комерційним банком нових форм кредитування має важливе значення і в питаннях його виживання в умовах посилення конкурентної боротьби в банківській сфері.

Нині для українського банківського ринку характерна внутрішньогалузева конкуренція, основними формами якої є предметна і видова. Предметна конкуренція характерна при наданні банком однорідних, стандартизованих послуг. В її основі лежить цінова конкуренція. Видова ж конкуренція, що поєднує як цінові, так і нецінові методи, орієнтована на розробку нового асортименту банківських послуг.

У 2022 році, як і в попередньому, Ощадбанк ставив у пріоритет утримання якості кредитного портфеля, фокусуючись на залученні тільки якісних позичальників. За 2022 рік портфель споживчих кредитів і кредитних карток скоротився на 7,6%. Таким чином, актуальним є завдання підтримання і розширення обсягів споживчого кредитування і кредитних карт. Для вирішення цього завдання в межах прийнятої стратегії мінімізації кредитних ризиків Ощадбанк у 2022 р. докладав певних зусиль, зокрема, як щодо розвитку традиційних кредитних продуктів, так і розвитку нових. Зокрема, було відновлено прийом заявок на надання кредиту приватним клієнтам, які ведуть особисте підсобне господарство. У жовтні в усіх регіонах запроваджено нову технологію з надання довірчого кредиту для позичальників банку – приватних клієнтів з діючими кредитними договорами. Технологія передбачає збільшення кількості рефінансованих кредитів клієнта до п'яти, автоматичну перевірку простроченої заборгованості за діючими кредитами і погашення діючих кредитів при видачі нового продукту.

Активні заходи проводяться щодо просування кредитних карток. За рік Ощадбанк збільшив обсяг позичкової заборгованості за кредитними картками з 410 до 441 млн грн, частка на ринку кредитних карток зросла з 29,9 до 33,4%. Кількість діючих кредитних карток досягла 15,6 млн. Зростання на ринку кредитних карток Ощадбанку відбувається не дивлячись на підвищення відсоткових ставок за заборгованістю за новооформлюваними кредитними картками у 2022 році та збільшення комісії за зняття готівки з кредитних карток у рамках заходів реагування на ринкову ситуацію. Процедура торкнулася клієнтів, які допускають прострочення платежів. Розрахунок нових лімітів ведеться на базі скорингової моделі.

У рамках просування кредитних карток виконано такі заходи. Ощадбанк випускає кредитні картки без ПІН-конвертів: клієнт самостійно призначає ПІН-код за своєю картокою в момент її отримання.

Як напрями розвитку споживчого кредитування Ощадбанку в контексті підтримання прийняттого рівня кредитного ризику можна запропонувати:

- персональне кредитування під знижену відсоткову ставку клієнтів з погашеними кредитами Ощадбанку з позитивною кредитною історією;
- розробку кредитних продуктів зі зниженими відсотковими ставками, націленими на певний контингент клієнтів, наприклад, співробітників компаній фінансово стійких секторів економіки зі стажем роботи понад 5 років;
- проведення промоакцій, приурочених до певних подій або свят;
- збільшення безвідсоткового періоду за кредитними картками.

Висновки. У межах диверсифікації кредитного портфеля слід розглянути ефективність такого виду кредитування як товарні експрес-кредити в торговельних мережах. На сьогодні цей вид кредитування є однією з найпоширеніших форм споживчого кредитування. Однак його застосування обмежується банками, стратегія яких націлена на потурання відносно високому рівню кредитних ризиків, що компенсуються високими відсотковими ставками. Експрес-кредит видається на обмежену суму і під високу процентну ставку. Незважаючи на високі відсоткові ставки, які компенсують банку підвищені кредитні ризики, експрес-кредитування користується великим попитом у позичальників. Ощадбанк на сьогодні не використовує цю форму споживчого кредитування у зв'язку з її невідповідністю стратегії мінімізації кредитного ризику для забезпечення фінансової стійкості.

1. Жежерун Ю. Банківське кредитування фізичних осіб в Україні: сучасний стан та перспективи розвитку. *Фінансовий простір*. 2019. № 2 (34). С. 41–50. URL: [https://doi.org/10.18371/fr.2\(34\).2019.178495](https://doi.org/10.18371/fr.2(34).2019.178495) (дата звернення: 25.11.2023).
2. Черниш О. В. Банківські послуги з кредитування фізичних осіб в Україні: проблеми та перспективи розвитку. *Проблеми сучасних трансформацій. Сер. Економіка та управління*. 2022. № 4. URL: <https://doi.org/10.54929/2786-5738-2022-4-08-01>. (дата звернення: 25.11.2023).
3. Пашков А. Оцінка якості кредитного портфеля. *Фінансовий простір*. 2019. № 2(18). С. 14–21.
4. Пернарівський О. Я. Аналіз, оцінка та способи зниження банківських ризиків. *Вісник НБУ*. 2019. № 9. С. 145–149.
5. Бобиль В. В. Обґрунтування інструментів управління банківськими ризиками в умовах фінансової кризи. *Економічний вісник Національного технічного університету України «Київський політехнічний інститут»*. 2013. № 10. С. 122–128. URL: <https://ela.kpi.ua/bitstream/123456789/10669/1/22.pdf> (дата звернення: 25.11.2023).

REFERENCES:

1. Zhezherun Yu. Bankivske kredytuvannia fizychnykh osib v Ukraini: suchasnyi stan ta perspektyvy rozvytku. *Finansovyi prostir*. 2019. № 2 (34). S. 41–50. URL: [https://doi.org/10.18371/fp.2\(34\).2019.178495](https://doi.org/10.18371/fp.2(34).2019.178495). (data zvernennia: 25.11.2023).
2. Chernysh O. V. Bankivski posluhy z kredytuvannia fizychnykh osib v Ukraini: problemy ta perspektyvy rozvytku. *Problemy suchasnykh transformatsii. Ser. Ekonomika ta upravlinnia*. 2022. № 4. URL: <https://doi.org/10.54929/2786-5738-2022-4-08-01>. (data zvernennia: 25.11.2023).
3. Pashkov A. Otsinka yakosti kredytnoho portfelia. *Finansovyi prostir*. 2019. № 2(18). S. 14–21.
4. Pernarivskiy O. Ya. Analiz, otsinka ta sposoby znyzhennia bankivskykh ryzykiv. *Visnyk NBU*. 2019. № 9. S. 145–149.
5. Bobyl V. V. Obgruntuvannia instrumentiv upravlinnia bankivskymy ryzykamy v umovakh finansovoi kryzy. *Ekonomichniy visnyk Natsionalnoho tekhnichnoho universytetu Ukrainy «Kyivskiy politekhnichnyi instytut»*. 2013. № 10. S. 122–128. URL: <https://ela.kpi.ua/bitstream/123456789/10669/1/22.pdf> (data zvernennia: 25.11.2023).

Reinska V. B. ^[1; ORCID ID: 0000-0001-6161-7344],
Candidate of Economics (Ph.D.), Associate Professor,
Butrynskyi V. Yu. ^[2; ORCID ID: 0009-0004-1881-8000],
Master

¹National University of Water and Environmental Engineering, Rivne

²Open International University of Human Development «Ukraine»

DIRECTIONS FOR IMPROVING RISK MANAGEMENT IN LENDING TO INDIVIDUALS

The article is concerned with the process of credit risk management in the banking sector. It is noted that this process includes the continuous solution of the tasks of obtaining, processing and submitting reliable targeted information for making management decisions. Increasing competition in the banking services market, constant changes in the socio-economic environment, as well as unforeseen circumstances, such as economic crises or pandemics, pose the task of effective risk management to banks.

This article analyses the quality of risk management at JSC Oschadbank. To assess the quality of the risk management system in the bank, the scoring and weighting method and the method of expert assessments were used. The assessment was carried out in terms of organizational and information support of the credit risk management system, interest rate and currency risks, as well as operational and liquidity risks.

To conduct the assessment, the categories of the above risks were ranked by the level of significance to determine an integrated assessment of the quality of organizational and information support of the risk management

system of JSC «Oschadbank». To achieve this goal, the method of expert assessments was used. As part of the loan portfolio diversification, the effectiveness of such type of lending as commodity express loans in retail chains should be considered. Today, this type of lending is one of the most common forms of consumer lending.

Despite the high interest rates that compensate the bank for the increased credit risks, express lending is in great demand among borrowers. Currently, Oschadbank does not use this form of consumer lending due to its inconsistency with the strategy of minimizing credit risk to ensure financial stability.

On the example of Oschadbank, the author points out that the task is to maintain and expand the volume of consumer lending and credit cards, taking into account the strategy of minimizing credit risks. In the context of market competition, the importance of developing new banking services is considered.

Keywords: bank loans; risk management; lending to individuals.

Отримано: 26 листопада 2023 року
Прорецензовано: 01 грудня 2023 року
Прийнято до друку: 29 грудня 2023 року